

AȘEZAREA NEOLITICĂ TÂRZIE DE LA ZLAȘTI (JUD. HUNEDOARA)

Florin Drașovean, Tiberiu Mariș

A. Localizarea siturilor

Pe teritoriul satului Zlaști, astăzi suburbie a municipiului Hunedoara, este cunoscută de mai multă vreme o așezare preistorică. De aici provine un bogat inventar arheologic, ceramică, oase, unelte din piatră și os, care, în parte, a ajuns în colecțiile muzeelor din Deva, Hunedoara și Cluj-Napoca (Andrițoiu 1979, 31; Kalmar 1984, 395; Lazarovici 1991, 118 și fig. 30), inventar ce a suscitat un interes îndreptățit.

După minuțioase cercetări de teren, coroborate cu informațiile furnizate de către localnici, în anul 1978, Muzeul Castelul Corvineștilor din Hunedoara, în colaborare cu Muzeul județean Deva au decis efectuarea unor săpături de salvare în locul numit de localnici "*Gruniul lui Moș*". Acesta se găsește la cca. 300 m. vest de sat, în dreapta pârâului Zlaști, pe două terase ce se ridică la aproximativ 20 m deasupra albiei majore a acestuia. Cele două terase au fost denumite A (cea din imediata vecinătate a pârâului) și B (terasa adiacentă terasei A, la sud-vest de acesta, fig. 1).

B. Stratigrafia și complexe arheologice

Au fost săpate patru secțiuni, dintre care două pe terasa A (S I, 2.) și alte două pe terasa B (S III, IV). Pe terasa A cele două secțiuni (S I și S II, fiecare de 20x1m) au fost trasate astfel încât S I să fie perpendiculară pe S II în ideea surprinderii unei secvențe stratigrafice cât mai complete a sitului (fig. 2). Pe terasa B secțiunile au avut 10x1 m (S III) și 6x1 m (S IV).

Pe terasa A, sub humusul actual, cercetările au pus în evidență un strat de culoare brună, cu aspect lutos, gros de cca. 0,3 m ce conține resturile unor locuințe de suprafață. Din păcate, caracterul restrâns al sondajelor cât și starea de conservare, mai mult decât precară, nu a permis culegerea de date mai concrete despre forma, dimensiunile, orientarea sau tehnicile de construcție folosite. S-a putut constata doar că aceste locuințe au fost distruse într-un puternic

incendiu ce a vitrifiat chirpiciul caselor. În S II, la capătul dinspre marginea platoului, în același strat, cercetările au pus în evidență un șanț, cu o lățime de 0,4 m și o adâncime medie de 0,6 m. Acesta, se pare, mărginește spre sud așezarea de pe terasa A. Despre utilitatea sa avansăm, cu titlul de ipoteză de lucru, posibilitatea ca acesta să fie un șanț de fundație a unei palisade sau grad ce apăra locuirea de aici.

Sub stratul superior se află un strat subțire discontinuu, de culoare brun-roșcată ce suprapune un pământ lutos, de culoare roșcată cu multe pietre în compoziție, steril din punct de vedere arheologic, ce acoperă, la rându-i, stânca nativă (fig. 3). Din acesta a fost săpată o groapă (fig. 3), de formă ovală, cu marginile săpate drept, adâncă de 0,97 m, după toate aparențele un bordei, ce are în umplutură material ceramic, oase, cărbune și cenușă.

Secțiunile de pe terasa B au evidențiat faptul că locuirea neolitică târzie de aici a fost distrusă de alunecările de teren ce au loc, începând cu a doua jumătate a secolului trecut când s-a tăiat pădurea, după fiecare sezon ploios. Materialele arheologice descoperite provin, în totalitate, din viroagele ce brăzdau dealul, fiind antrenate aici de acțiunea conjugată a alunecărilor de teren și a torențelor de apă ce curg, după fiecare ploaie torențială, pe panta dealului.

C. Uneltele și plastica

Uneltele descoperite sunt confecționate, în marea lor majoritate, din piatră. Cele mai frecvente sunt lamele, lucrate de regulă dintr-un silex de culoare cafenie, cu vinișoare negre, dar sunt documentate și câteva așchii de obsidiană. Acestea din urmă sunt translucide, fumurii. Legate de confecționarea uneltelor, au fost puse în evidență și câteva percutoare din același silex din care au fost făcute și lamele (fig. 5/9-11).

Cercetările au scos la iveală pe ambele terase și câteva topoare de piatră. Cele descoperite pe terasa A sunt de forma plată, fără gaură de înmănușare (fig. 5/6-8; pl. V/10). Pe terasa B a fost găsit un singur fragment dintr-un topor ce s-a rupt, probabil, în timpul operațiunii de perforare (fig. 5/12).

Pe terasa A a fost descoperit și un străpungător din os (fig. 5/15).

O apariție puțin așteptată o constituie prezența câtorva bobite de cupru între două bucăți de chirpici ale unei locuințe de suprafață din nivelul superior de pe terasa A. Acestea provin, probabil, de la un obiect de mici dimensiuni, poate un ac sau sulă, ce s-a topit în incendiul ce a mistuit coliba. În zonă, asemenea unelte de cupru au fost descoperite în orizonturile starčeviene târzii și contemporane (Vlassa 1976, 118-119 și fig. 6; Horedt 1976, 175-177) sau mai târzii, în mediu petreștean (Roska, 1942, 116 și fig. 142/5; Horedt 1976, 178-180; Vlassa 1976, 138-139 și fig. 14/35).

Într-o alunecare de teren a marginii de răsărit a terasei B, în anul 1981 a fost găsit piciorul unui vas zoomorf ce avea patru picioare. Acesta este decorat în tehnica inciziei cu linii paralele, iar în spațiile dintre acestea sunt redată incizii scurte, paralele (fig. 6).

D. Ceramica

Ceramica descoperită în locuirea situată pe terasa A poate fi împărțită în trei categorii: uzuală, semifină și fină (fig. 7).

Specia uzuală are în compoziția pastei de regulă, nisip cu bobul mare, dar unele vase au ca degresant în asociere cu acesta și materie organică plevnă, bine tocată. Suprafața vaselor este netezită, fără a prezenta o preferință deosebită pentru acesta. Culorile predominante sunt brun, cărămiziu și cărămiziu-roșcat (fig. 7).

Speciile semifină și fină, mai reduse cantitativ, conțin în amestec nisip fin, lutul bine frământat și ars. În unele cazuri, în special la subspecia neagră, suprafața este lustruită.

Culorile ceramicii cu care s-a operat în statistici sunt următoarele: cărămiziu, cărămiziu-roșcat, brun, brun-gălbui, brun-negru, gălbui, cenușiu, cenușiu-negru și negru.

Formele (fig. 8) în marea lor majoritate sunt reprezentate de vasele troconice (pl. I/4-7, 9, 12; II/4, 6, 7, 11, 14; III/4, 5, 8-10; IV/2, 3; V/4, 5, 16; VI/10, 13, 14) care, în unele cazuri, au pereții arcuiți, având o formă semisferică (pl. II/3, 12; III/3, 11; IV/4, 6, 8; V/1; VI/1, 5, 11). Alături de aceste tipuri de vase întâlnim castroanele cu buza largă (pl. I/1, 2; II/1, 2, 8; III/1, 2; IV/9, 11, 15) oalele (pl. I/13-16, 18, 19; III/11, 16; IV/7, 10, 13, 14; V/11; VI/2-4, 7, 16) și amforetele (pl. II/5, 9, 15; III/12; IV/5; V/9, 12; VI/6, 15). O categorie aparte o formează vasele patruleterate (pl. I/10; VI/12) care sunt întâlnite în mediu Vinča C și Turdaș (Dumitrescu 1984, 15; Lazarovici-Dumitrescu, 1986, 24; Drașovean 1996, 50, 73; Roska 1941, pl. LXXXII/3; XCII/7, 9, 11-14; XCIII/1-12; Luca 1997, 56). Pe lângă acestea constatăm prezența picioarelor de cupă, care sunt scunde și masive (pl. I/17) și a unor posibile vase-afumătoare (pl. II/13).

Pe un singur fragment ceramic există o excrescență (pl. V/8) care ne sugerează existența unui vas cu protome cu bune analogii în zona (Luca 1997, pl. XXXIV/8; XXXV/3; XLIII/15).

Ornamentele sunt reduse cantitativ și se rezumă la benzi punctat-incizate dispuse oblic pe corpul vaselor (pl. I/10; IV/5; VI/12) și la incizii paralele organizate în "V" (pl. IV/9). În unele cazuri, pe buza vaselor sunt practicate alveole (pl. IV/9; V/3, 5, 12; VI/16).

Terasa B. Cu toate că materialele de aici nu au fost descoperite într-un context stratigrafic, datorită importanței acestora, considerăm necesară o succintă trecere în revistă a principalelor atribute.

Oalele sunt confecționate dintr-un lut bine frământat, în amestec cu nisip fin și paiete de mică. La specia uzuală este folosit ca degresant nisipul cu bob mare. Suprafața vaselor din specia fină este, de regulă, lustruită. Comparativ cu ceramica terasei A, aici scade procentual subspecia neagră în favoarea celei cenușii și cărămizii.

Vasele sunt, în marea lor majoritate, deschise (tipul A, B și C din fig. 8). Au fost descoperite atât picioare de cupă scunde, masive (pl. IX/8, 11) cât și înalte, cu baza albiată (pl. IX/19).

Decorurile ceramicii sunt realizate în tehnica inciziei și picturii. Inciziile sunt executate în linii paralele dispuse, de obicei, în registre care formează unghiuri ascuțite (pl. VII/4, 5, 11; VIII/2, 9; IX/20). La acestea se adaugă și benzile punctat-incizate, tipice grupului Turdaș (pl. VII/10; IX/2, 7, 9, 12, 20). Pictura este realizată cu o culoare neagră, bituminoasă, fiind aplicată după ardere și organizată în benzi late (pl. IX/16). Din păcate, datorită acidității solului, majoritatea decorurilor pictate nu s-au păstrat.

E. Încadrarea culturală și cronologică. Concluzii.

Așezările de la Zlaști-"Gruniul lui Moș", cu tot caracterul restrâns al cercetărilor, prin concluziile ce pot fi desprinse, reprezintă o etapă importantă în cunoașterea istoriei comunităților neolitice târzii din sud-estul Transilvaniei.

Pentru o mai bună înțelegere a locului acestora în contextul neoliticului târziu, considerăm necesară o succintă trecere în revistă a relațiilor și problemelor acestei perioade, din zonă.

Începutul neoliticului mijlociu de aici este marcat de prezența comunităților Vinča A într-o serie de așezări, cum ar fi cele de la Limba-"Bordane", Tărtăria, niv. I (inf. prof. Iuliu Paul), Romos (inf. S.A. Luca). Zisele materiale Vinča A de la Turdaș ce provin din colecția Sofia Torma s-au dovedit că aparțin unui orizont târziu, Grup Foeni/Petrești A (Drașovean 1996, 97).

Influența exercitată de aceste comunități și altele similare, poate fi constată și într-o serie de locuri starčeviene din valea Mureșului mijlociu: Hunedoara "Grădina Castelului" (Lazarovici 1984, fig. 11/11; Drașovean 1987, 11 și urm.), Balomir (Vlassa 1976, 115-116), Măgura (Drașovean 1981, 42 și pl. II/18) ș.a. a căror ceramică prezintă forme biconice, cupe cu picior înalt și baza albiată, decoruri incizate tipice, caracteristici ce își au sorgința în fenomenul vincian.

Unele dintre aceste comunități vor viețui până la venirea comunităților Vinča B1, etapă marcată, la acest stadiu al cercetărilor, de locuirile de la Tărtăria (Vlassa 1976, 29, 33, 117, 121, 123; Lazarovici 1973, 43; 1981, 183-185; Lazarovici-Kalmar 1991), Lumea Nouă, Limbă "Vărar" (Berciu, D-Berciu, I. 1949, 1-43; Berciu 1961, 23-27). Conținutul cultural al acestora nu poate fi desprins de cel al comunităților vinciene din arealul "clasic" de dezvoltare. La acest moment

cronologic, în Transilvania, se ridică însă problema raporturilor culturale cu ceramica pictată de tip "Lumea Nouă", a cărei prezență în așezarea eponimă, după unele păreri (Berciu, 1961, 24), ar putea fi plasată chiar la acest moment. Dacă este așa, fapt ce va trebui demonstrat prin săpături pertinente, aceste materiale pictate sunt importuri în mediul vincian de aici.

După acest moment, unitatea lumii vinciene se destramă, în valea Mureșului mijlociu, începându-și după unele păreri, evoluția grupul Turdaș și faciesul Tăuilaș.

Pentru geneza grupului Turdaș s-au postulat momente diferite. Astfel, dacă unii cercetători au considerat ca momentul de început al acestei civilizații poate fi plasat, după separarea de cercul vincian, la un orizont Vinča B2, B2/C (Lazarovici 1977, 223; 1979, 123, 132, 135; Lazarovici-Dumitrescu 1986, 23-24, 26), I. Paul considera că de un grup Turdaș se poate vorbi încă de la momentul Vinča B1, folosind această terminologie pentru toate descoperirile vinciene și turdășene din Transilvania (Paul 1965, 298; 1969, 43; 1992, tabel I și 125-132).

Aceste diferențe de opinii au putut fi posibile, în absența unor cercetări de anvergură în valea Mureșului, pe de-o parte, datorită necunoașterii directe a conținutului cultural al culturii Vinča, fiind absolutizate puținele caracteristici tipic vinciene ale materialelor turdășene, iar pe de alta, datorită faptului că descoperirile ce au fost atribuite grupului Turdaș, așa cum a fost înțeles, cuprind fenomene culturale ce se petrec la momente cronologice diferite, între acestea parțial, făcând parte și cel vincian.

Un alt element care a generat confuzie a fost folosirea termenului de Vinča-Turdaș, denumire ce reunea, cel puțin, două fenomene culturale distincte. De aceea, în contextul analizei făcute de noi a materialelor din sud-estul Transilvaniei, am propus renunțarea la vechea terminologie, cea de Vinča-Turdaș și folosirea separată a numelor celor două culturi în funcție de conținutul cultural adecvat (Drașovean 1996, 28, 93-94), propunere adoptată și de alți colegi (Luca 1997, 72-73).

Un pas important în clarificarea problemelor neoliticului mijlociu din sud-vestul acestei provincii a constituit-o periodizarea propusă de Gh. Lazarovici, care a demonstrat că descoperirile vinciene nu pot fi asimilate cu cele turdășene (Lazarovici 1977, 223 și urm.; 1977a, 28-32; 1979, 123, 132, 135; 1981, 183-184).

Noile cercetări efectuate la Tărtăria, Limba-"Bordane", Romos, Orăștie-"Dealul Pemilor" (Luca 1997) au demonstrat că în valea Mureșului nu se poate vorbi de un grup Turdaș decât după faza Vinča B2. Momentul cronologic al celor mai timpurii manifestări ale acestui grup a fost sugerat și de cercetările recente ale lui S. A. Luca la orizontul etapei Vinča B2 (Luca 1997, 73), chiar dacă acest lucru nu este, așa cum a afirmat colegul amintit, susținut cu dovezi temeinice, el înclinând totuși spre momentul fazei Vinča C (Luca 1997, 73, nota 349).

O altă problemă importantă ce a stat în atenția specialiștilor este cea a relațiilor dintre grupul Turdaș și aspectele, culturile și grupele culturale cu ceramică pictată.

Până în prezent au fost considerate turdășene, acele locuiri ce au, printre altele, în componența decorurilor motivul punctat-incizat și vasele de formă patruleteră. Prezența și a altor ornamente, îndeosebi a celor pictate, i-au determinat pe majoritatea cercetătorilor care au abordat această problemă să le atribuie, fie aspectul Tăuălaș (Dumitrescu 1966; 1984; 1986) în sud-vestul Transilvaniei, fie, în zona centrală și nord-vestică a acestei provincii, grupului Cluj-Cheile Turzii -Lumea Nouă - Iclod (Lazarovici 1991b, 100-114).

Aspectul Tăuălaș, prin materialele ce îl caracterizează, nu se deosebește de grupul Turdaș, deoarece, așa cum am arătat într-un studiu recent (Drașovean 1997), decorurile pictate, zise Tăuălaș, se regăsesc asociate organic cu decorurile turdășene din majoritatea stațiunilor din valea Mureșului mijlociu. Acest lucru este întărit și de pictura dispusă chiar în registrele decorurilor punctat incizate din așezarea eponimă (informație S.A. Luca, care într-o lucrare recentă, Luca 1997, 74, aduce și alte argumente în sprijinul acestei idei).

Cu toate acestea, nu toate locuirile turdășene prezintă același procentaj de ceramică pictată. Astfel dacă în nivelul superior de la Tăuălaș decorurile pictate sunt frecvente (Dumitrescu 1986, 8-10), pe măsură ce urcăm pe Mureș la Turdaș, Pianul de Jos și Tărtăria, numărul acestora scade.

Discutând această problemă, acum mai bine de cinsprezece ani, regretatul Nicolae Vlăsa aprecia că aceasta se datorează diluării influenței exercitate de purtătorii aspectului Tăuălaș pe care îi credea cantonați în zona Devei asupra turdășenilor. Totodată, în paralel cu acest fenomen, el a constatat o creștere procentuală a ceramicii tipice grupului Lumea Nouă. Din păcate, lipsa unor cercetări recente în siturile de la Lumea Nouă, Limba "Vărar" ca și nepublicarea rezultatelor noilor săpături de la Tărtăria, ne împiedică să avem o imagine globală în această problemă. Ceea ce a constatat Nicolae Vlăsa rămâne o problemă de lămurit pentru viitor.

Așezările de la Zlaști se încadrează în acest context de realități culturale, unele aflate în discuție, ce a fost creionat succint mai sus. În cele ce urmează vom analiza aceste elemente ce oferă posibilitatea racordării locuirilor de aici la altele contemporane din zonă sau din regiunile învecinate.

Astfel, ceramica grosieră a primului nivel de locuire (cel inferior) al terasei A este de culoare predominant brună și cărămizie și are în compoziție nisip cu bobul mare și pietricele de cuarț. La specia fină este folosit ca degresant nisipul fin, uneori în adaos mai mică, suprafața, de culoare neagră și neagră-cenușie, este mată, rareori lustruită. Aceste trăsături ne sugerează un orizont cronologic Vinča B2. Tot spre același moment suntem orientați și de motivele incizate care nu sunt executate în maniera turdășeană - aceea a liniilor scurte ce sunt dispuse în câmpul mărginit de liniile paralele sau unghiulare - ci se apropie de mai mult de

maniera decorurilor de la Tărtăria II (Lazarovici-Kalmar 1991, 10 și pl. III/5), Lumea Nouă, Limba-"Vărar" (Berciu D.-Berciu, I., 1949 6, fig. 3, 23, fig. 17, 26, fig. 21) sau a celor vinciene de fază B, mai precis B2, din Banat (Lazarovici 1973, 46 și fig. 23/3, 4, 34/4, 8, 10; 1979, 119 și pl. XVIII) și Serbia (Garașanin 1979, 172-173). La această datare ne conduce și tipologia topoarelor de piatră. Astfel, faptul că toate topoarele găsite în acest nivel nu au gaură de înmănușare ar putea să ne sugereze un moment anterior fazei C a culturii Vinča. Totodată picioarele de cupă masive și scunde au analogii în zisul orizont Vinča B2/C din Banat (Lazarovici 1979, 119, 121 și pl. XIX/A 49, C7, F14, 15).

Din cele arătate mai sus, primul nivel de locuire de pe terasa A ar putea fi paralelizat, cu prudența de rigoare, cu sfârșitul etapei B2 și poate începutul fazei C a culturii Vinča. De asemenea trebuie precizat că în materialele acestui nivel ne este dificil a identifica elemente ce ar putea fi atribuite cu certitudine grupului Turdaș.

Nivelul superior de pe terasa A conține o ceramică ce, din punct de vedere tehnologic, are, în general, aceleași caracteristici ca și ceramica nivelului inferior. Cu toate acestea pot fi constatate și unele diferențe. Astfel, în acest nivel, scade procentual ceramica cenușie și neagră și apare o specie portocalie-roșcată (fig. 7). În paralel cu aceasta apar forme noi, cum ar fi vasele cu protome (pl. V/5, 8), vasele patruleterate (pl. I/10; VI/12) și vasele afumătoare (pl. II/13), similare celor găsite la Turdaș, care au bune corespondențe tipologice la Vrșac-"At" (nivelul inferior, materiale inedite în muzeul Vrșac), Potporanj, Sălbăgel (Lazarovici 1991a, 78-80; Drașovean 1996, pl. CVI/6, 7), Parța II (Drașovean, 1996, pl. CI/6). Toate aceste analogii ne determină să paralelizăm acest nivel cu începutul etapei Vinča C1 și să îl atribuim purtătorilor grupului Turdaș.

Locuirea de pe terasa B, cu toată lipsa informațiilor stratigrafice, prin materialele sale, oferă date importante de cronologizare și încadrare culturală.

Ceramica se caracterizează printr-o culoare predominant cărămizie, cărămizie-roșcată și în repertoriul firmelor constatăm prezența vaselor patruleterate și a decorurilor tipice grupului Turdaș (pl. VII/4, 5, 10, 21; VIII/2, 9; IX/2, 7, 9, 12, 20). Alături de acestea au fost descoperite motive pictate, după ardere, cu o substanță bituminoasă (pl. IX/16) care au analogii ce merg, uneori, până la identitate, la Tăuălaș (Dumitrescu-Lazarovici 1986, pl. I/1, 3-7, II/1, 2, 5, 8), Pianul de Jos (Paul 1969, pl. I/1, 2) și Turdaș (Roska 1941, pl. CXXIII/6). Toate elementele de mai sus ne oferă, cu destulă siguranță, posibilitatea de a atribui locuirea de aici grupului Turdaș.

În ceea ce privește stabilirea momentului cronologic al acestei locuiri, atributele enumerate mai sus sunt elemente importante de datare.

Vasele patruleterate și ornamentele punctat-incizate sunt o prezență definitorie în așezările turdașene din Transilvania, așezări ce sunt paralelizate cu Vinča C. Aceste vase și decoruri respective, care în Transilvania sunt tipice pentru grupul Turdaș, se regăsesc în Banat în locurile Vinča C1 de la Vrșac "At",

nivelul I, Sălbăgelu Vechi, Parța I, Parța II, Chișoda Veche III și Zorlențu Mare III (Drașovean 1996, 50, 72). De asemenea, motivele pictate descoperite la Zlaști, terasa B sunt realizate într-o manieră identică cu cele de la Tăuălaș II (Dumitrescu 1986, pl. I/1, 3-7, II/1, 2, 5, 8) și Pianul de Jos (Paul 1969, pl. I/2), fiind însoțite de aceleași motive incizate și în parte de aceleași forme de vase. Mai mult chiar, la Pianul de Jos, plastica în lut descoperită în nivelul inferior i-a permis profesorului Iuliu Paul să-l paralizeze cu faza C a culturii Vinča (Paul 1969, 50). Tot aici, ceramica fină pe care am avut posibilitatea să o studiem nu se deosebește substanțial de cea tipică etapei Vinča C1 din arealul "clasic". Pe baza celor de mai sus, cronologizăm locuirea de pe terasa B de la Zlaști cu etapa C1 a culturii Vinča, iar din punct de vedere cultural o atribuim grupului Turdaș.

Aceste așezări de la Zlaști ridică atât problema momentului cronologic al genezei grupului Turdaș, cât și aceea a raporturilor dintre elementele tipic turdășene și ceramica pictată de gen Tăuălaș dintr-o serie de locuri din bazinul Mureșului mijlociu.

Din cele arătate mai sus, locuirea de pe terasa A începe, probabil, la sfârșitul fazei B2 a culturii Vinča. În acest prim nivel, nu sunt foarte evidente elementele ce vor defini conținutul cultural al grupului Turdaș: vasele patrulete, decorurile caracteristice. Acestea se regăsesc însă în nivelul superior de aici, evidențiind astfel o posibilă evoluție într-un proces cultural în care se nasc, sau se dobândesc, atribute turdășene. Acest proces are loc, în zona Hunedoarei cel puțin, în vremea fazei Vinča C.

Cercetările au evidențiat și faptul că ceramica pictată zisă Tăuălaș apare doar pe terasa B de la Zlaști, locuire ce este mai târzie decât cea corespunzătoare nivelului superior de pe terasa A, unde, așa cum am mai precizat, nu au fost descoperite astfel de decoruri. Această observație poate fi importantă în aprecierea momentului apariției decorurilor pictate în repertoriul ornamental al grupului Turdaș și anume nu în cea mai veche etapă de manifestare a acestuia. Această ipoteză este confirmată și de realitățile arheologice de la Tăuălaș unde motivele pictate caracterizează doar nivelul superior, nivel ce se detașează de acel inferior numai prin acestea.

Din cele analizate mai sus, putem rezuma următoarele concluzii:

1. În zona Hunedoarei cel puțin, la orizontul etapei Vinča B2, există comunități de sorginte vinciană, care nu prezintă atributele turdășene.

2. La orizontul începutului fazei Vinča C în această zonă se pot constata apariția primelor elemente Turdaș. La acest palier cronologic și cultural aceste elemente nu apar asociate cu decorurile pictate zise Tăuălaș.

3. Aceste decoruri pictate apar doar în momentul în care grupul Turdaș a dobândit, cel puțin în parte, caracteristicile care îl definesc într-o perioadă, nu prea timpurie, a etapei Vinča C1. Aceasta ar putea explica, parțial, de ce în unele locuri turdășene din zonă nu apar decoruri pictate de gen Tăuălaș.

4. În nivelul superior de pe terasa A, la momentul etapei Vinča C1, într-o perioadă de început a grupului Turdaș, se constată folosirea cuprului, probabil o altă dovadă a noilor influențe sudice ce pot sta la baza genezei Turdașului.

BIBLIOGRAFIE

- Andrițoiu, I., 1979, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara*. În *Sargetia XIV*, pp. 15-34.
- Berciu, D., 1961, *Contribuții la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, Ed. Academiei R.P.R., București.
- Berciu, D., Berciu, I., 1949, *Săpături și cercetări arheologice în anii 1944-1947*. În *Apulum III*, p. 1-43.
- Drașovean, F., 1981, *Cultura Starčevo-Criș în bazinul Mureșului mijlociu*. În *Apulum XIX*, pp. 32-45.
- Drașovean, F., 1987, *Așezarea neolitică de la Hunedoara*. În *Sargetia XX* (1986), pp. 11-17.
- Drașovean, F., 1996, *Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat*. În *BHAB I*, Timișoara.
- Drașovean, F., 1997, *Some remarks concerning the Turdas and Tăuălaș groups*. In *AnB V*, pp. 7-9.
- Dumitrescu, H., 1996, *Câteva probleme legate de cultura Petrești*. În *SCIV 17*, 3, pp. 422-433.
- Dumitrescu, H., 1984, *Cercetările arheologice de la Tăuălaș-Deva (I)*. În *ActaMN XXI*, pp. 3-44.
- Dumitrescu, H., 1985-1986, *Cercetările arheologice de la Tăuălaș-Deva (II)*. În *ActaMN XXII-XXIII*, pp. 4-14.
- Garašanin, M., 1979, *Hronologija Vinčanske Gruppe*. In *Praistorija Jugoslovenskih Zemalja*, Sarajevo.
- Horedt, K., 1976, *Die ältesten neolithischen Kupferfunde Rumäniens*. In *Jtschr mitteldt, Vorgesch.* 60, pp. 175-181.
- Kalmar, Z., 1984, *Materiale neo-eneolitice intrate în colecția MIT (I)*, 1984, În *ActaMN XXI* p. 391-404.
- Lazarovici Gh., 1973, *Tipologia și cronologia culturii Vinča în Banat*, În *Banatica II*, pp. 25-55
- Lazarovici Gh., 1977, *Sfârșitul culturii Vinča-Turdaș în Câmpia Transilvaniei*, În *StComCaransebeș II*, pp. 211-230.
- Lazarovici Gh., 1977, *Periodizarea culturii Vinča în România*, În *Banatica IV*, 19-44.
- Lazarovici Gh., 1979, *Neoliticul Banatului*, în *BMN IV*, Cluj-Napoca.
- Lazarovici Gh., 1981, *Die Periodisierung der Vinča-Kultur in Rumänien*, în *PZ 56*, 2, pp. 169-196.
- Lazarovici Gh., 1984, *Neoliticul timpuriu din România*, În *ActaMP VIII*, p. 49-104.
- Lazarovici Gh., 1991, *Aspectul Tăuălaș*, În Lazarovici, Gh., Drașovean, Fl., (Ed) *Cultura Vinča în România*, Timișoara (1991), p. 115-120.
- Lazarovici Gh., 1991a, *Salbagelu Vechi "Seliște"*, În *Cultura Vinča în România*, p. 78-80.
- Lazarovici Gh., *Complexul Cluj-Cheile Turzii-Lumea Nouă-Iclod*, În *Cultura Vinča în România*, pp. 100-114.
- Lazarovici Gh., Dumitrescu H., 1985-1986, *Cercetările arheologice de la Tăuălaș-Deva (II)*, În *ActaMN XXII-XXIII*, pp. 15-26.
- Lazarovici Gh., Gh. Kalmar, Z. Tărtăria, 1991 Cluj-Napoca.
- Luca, S.A., 1997, *Așezări neolitice pe valea Mureșului (I), Habitatul turdașan de la Orăștie-Dealul Pemilor (punct x2)*. În *Biblioteca Musei Apulensis IV*, Alba Iulia.

- Paul, I., 1965, *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legătură cu cultura Petrești*, În: *RevMuz* 4, II, p. 294-302.
- Paul, I., 1969, *Așezarea neo-eneolitică de la Pianul de Jos (Pondei)*, În *St. ComSibiu* 14, p. 33-88.
- Paul, I., 1992, *Cultura Petrești*, Ed. Muscion, București.
- Roska, M., 1941, *Die Sammlung Zsofia bon Torma*, Cluj.
- Roska, M., 1942, *Erdely regeszeti repertoriuma I*, Cluj.
- Vlas. Ț. N., 1976, *Neoliticul Transilvaniei, BMN II*, Cluj-Napoca.

THE LATE NEOLITHIC SETTLEMENT FROM ZLAȘTI (HUNEDOARA COUNTY)

S u m m a r y

The paper introduces the results of the archeological excavations of the Late Neolithic settlement located on two terraces (A and B) of the Zlaști rivulet, place known as “Gruniul lui Moș”, belonging to the Zlaști village, county of Hunedoara.

The research was organized by the Corvinești Castle Museum of Hunedoara and the County Museum in Deva.

Four trenches were excavated on this site. On the terrace a, traces of dwellings and a possible foundation ditch were documented. The structures of the terrace B have been damaged by soil sliding in the 19th century.

As regarding the tools, the most frequent are these made of stone, especially the brown flint blades, but obsidian fragments are also documented. Some fragments of stone axes were uncovered. Important are the melted fragments of a copper tool.

An incised leg of a four legged zoomorphic pot comes from terrace B.

The ceramics of the terrace A is representative for all the three categories: coarse, semifine and fine. The clay of the coarse ceramics is mixed with rough sand, and chaff. The clay of the semifine and fine pots is mixed fine sand. The shapes are mainly conical. The ornaments are rather rare.

The bitumen painting appears on the terrace B.

In the Hunedoara area, there are Vinča-type communities than do not display Turdaș attributes. The first Turdaș elements appear at the beginning of the Vinča C phase. The so-called Tăuălaș painted ornaments are characteristic to the Turdaș group, developed not too early, during the Vinča C1 phase.

According to analogies, the lower level of terrace A can be contemporaneous with the end of phase B2 and beginning of phase C of the Vinča culture. The upper level is contemporaneous with Vinča C1 phase and belongs to the Turdaș group.

Also, the use of copper is documented in the upper level of terrace A, contemporaneous with Vinča C1, at the beginning of Turdaș group.

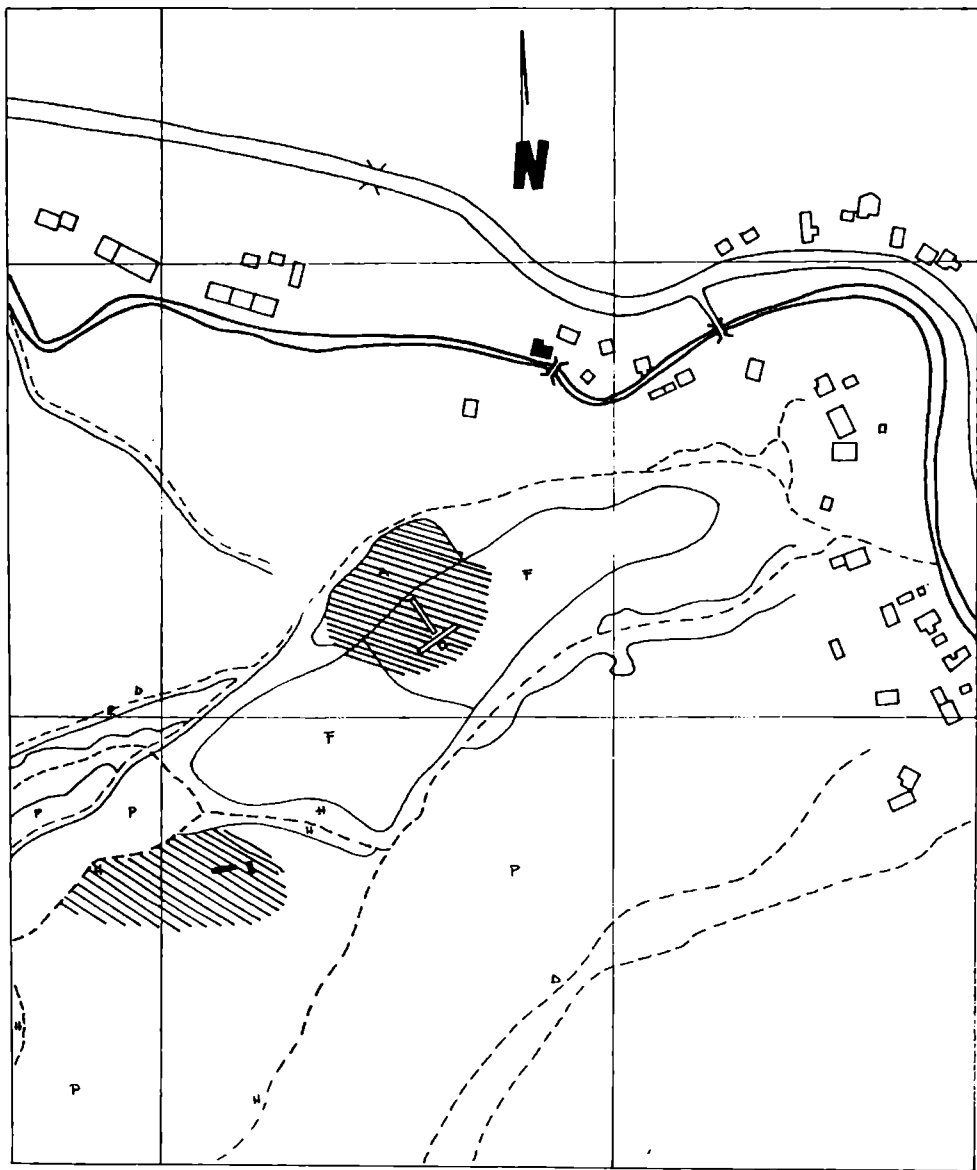

Fig. 1. Harta cu situarea locuirilor neolitice de la Zlaști

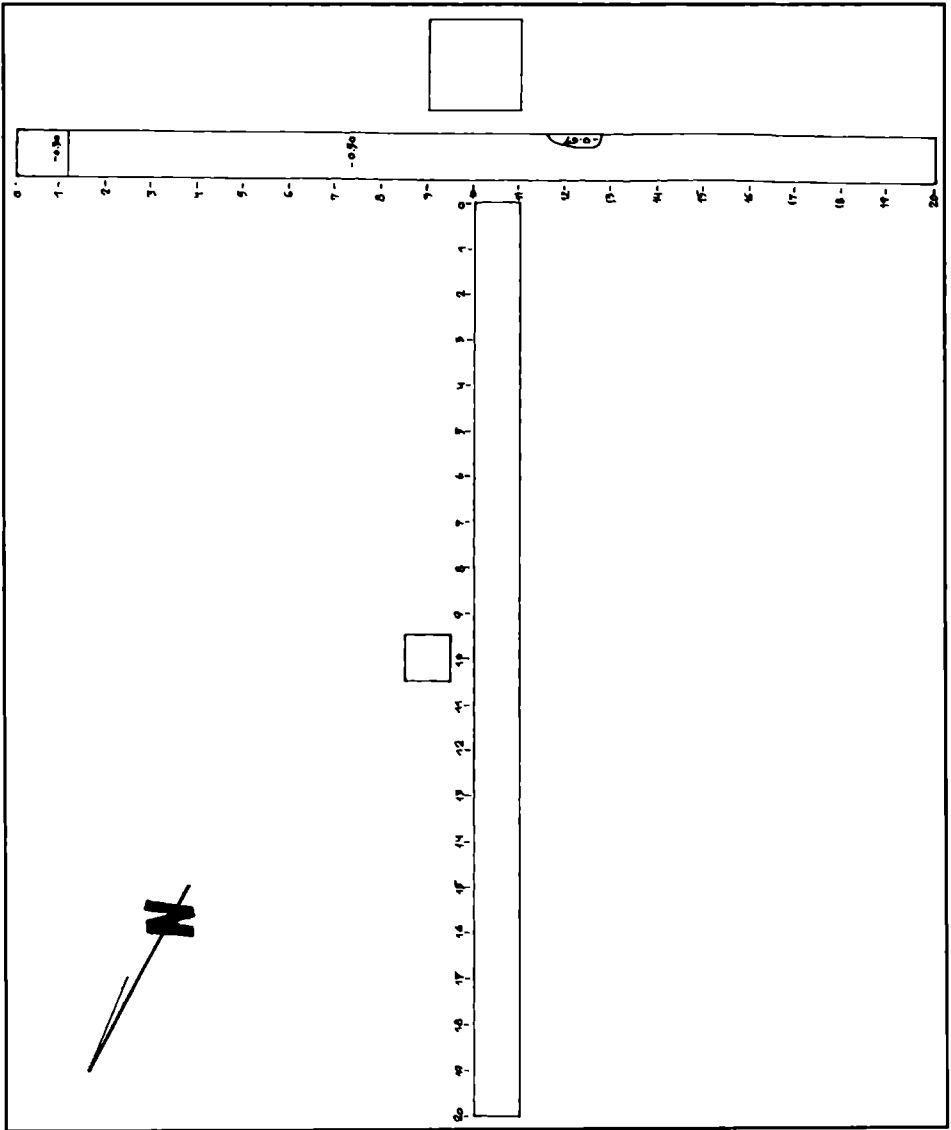

Fig. 2. Planul de situație cu amplasarea secțiunilor de pe terasa A.

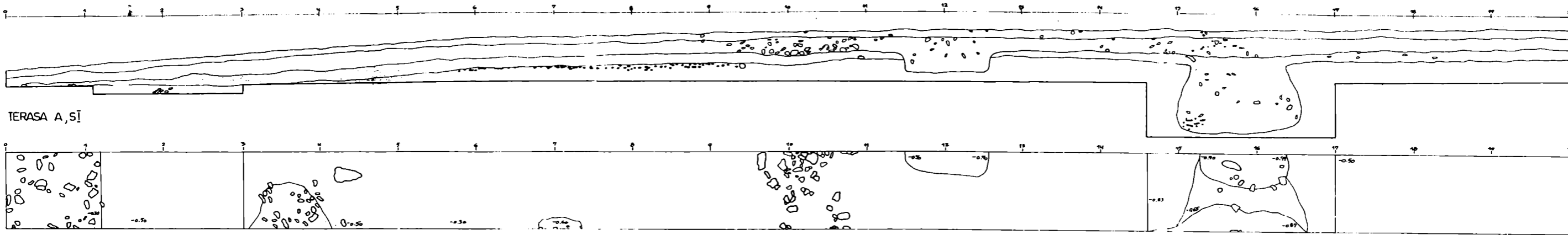

Fig. 3. Profilul nord-estic și grundrissul secțiunii I de pe terasa A.

ZLĂȘII GRUJUL LUI MOȘ 1978
PROFIL TALUZ NORD VESTIC

sc. 1:20

Fig. 4. Profilul nord-vestic și grundrissul secțiunii II de pe terasa A.

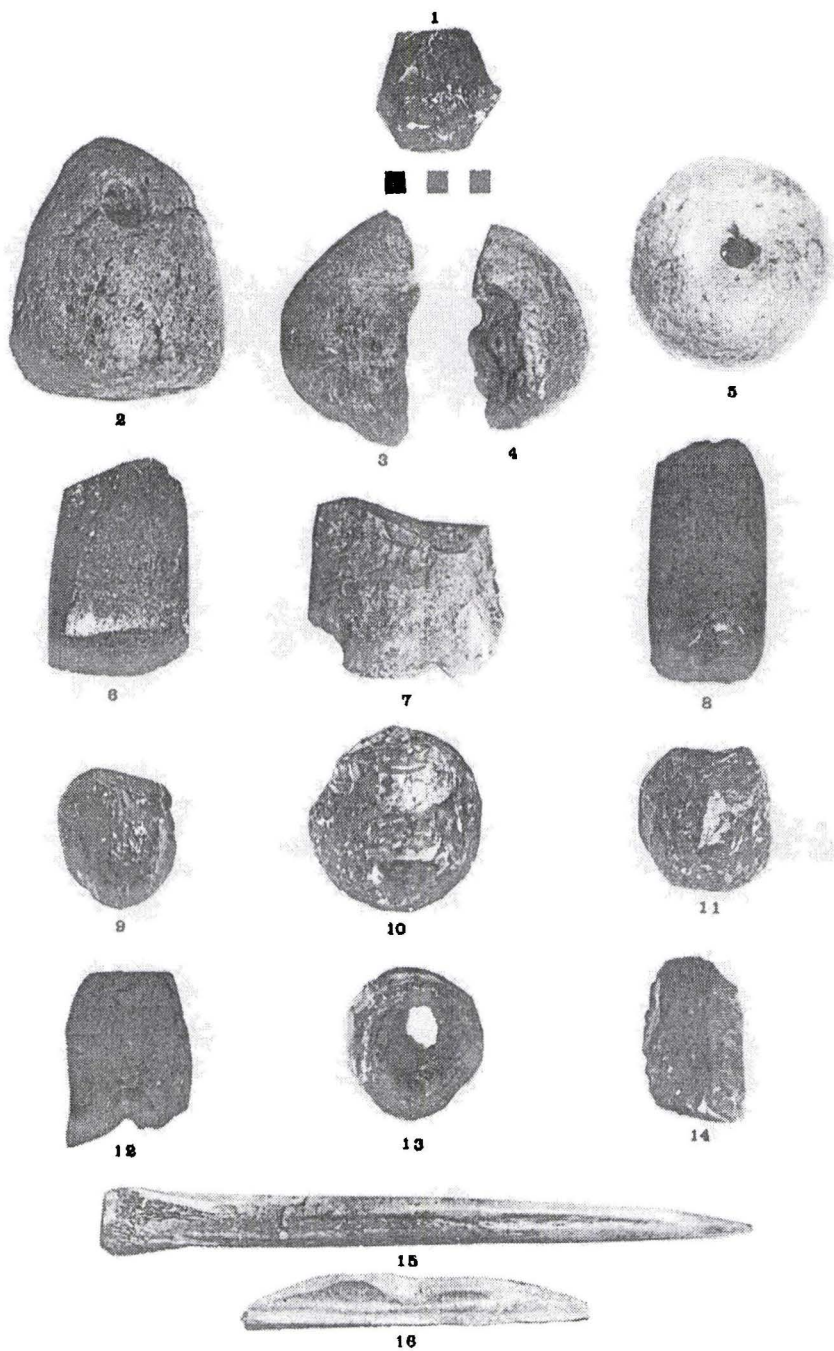

Fig. 5. Materiale descoperite la Zlaști: terasa A, 1-11, 13-16, terasa B, 12.

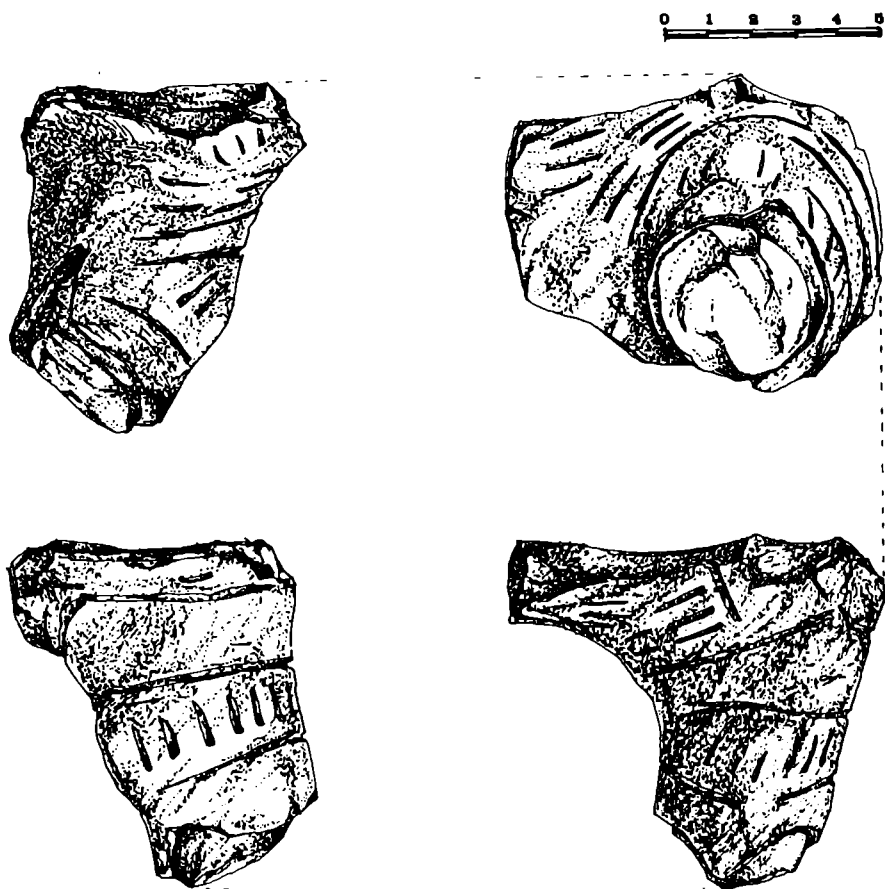

Fig. 6. Picior de vas zoomorf ce aparține locuirii de pe terasa B.

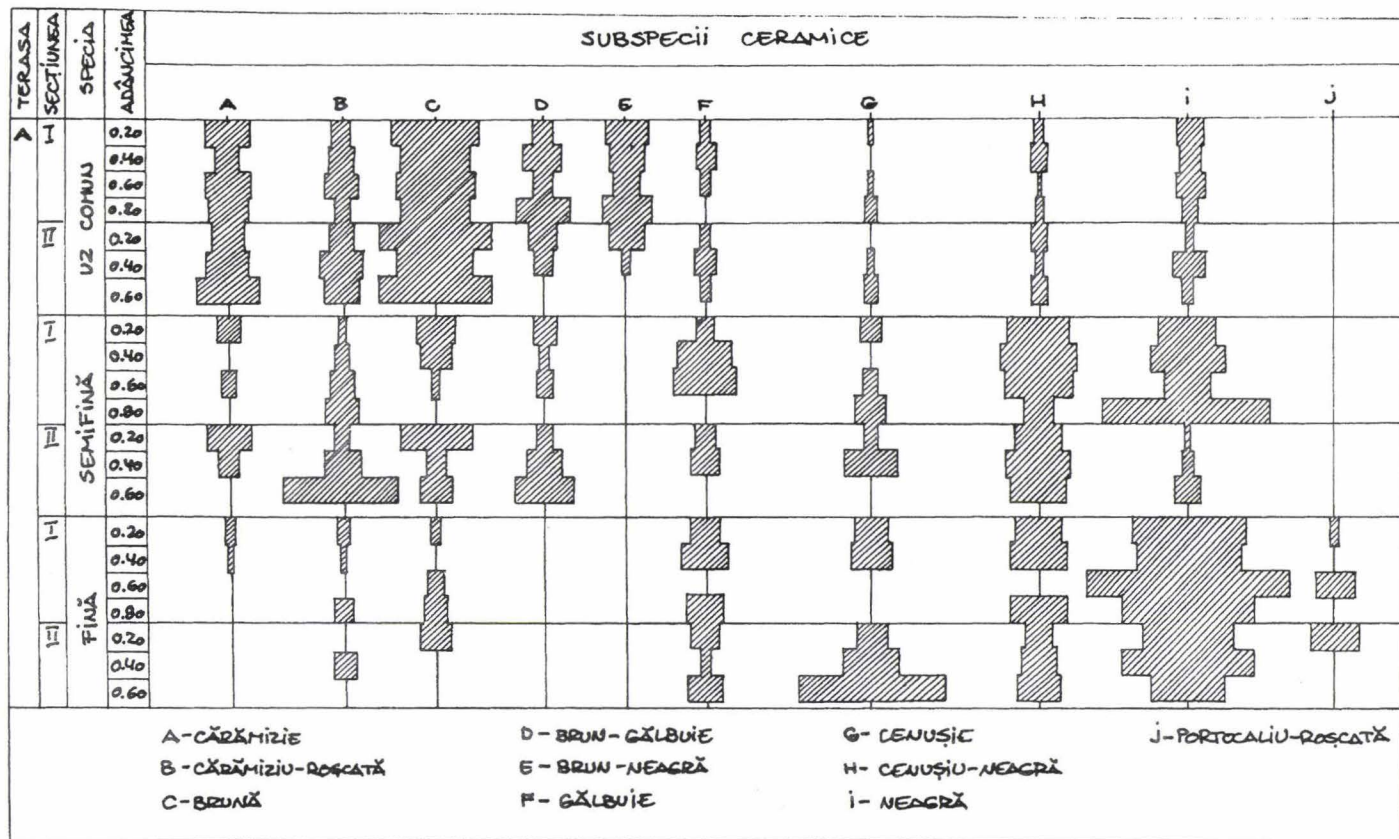

Fig. 7. Distribuția procentuală pe niveluri a categoriilor ceramice descoperite pe terasa A.

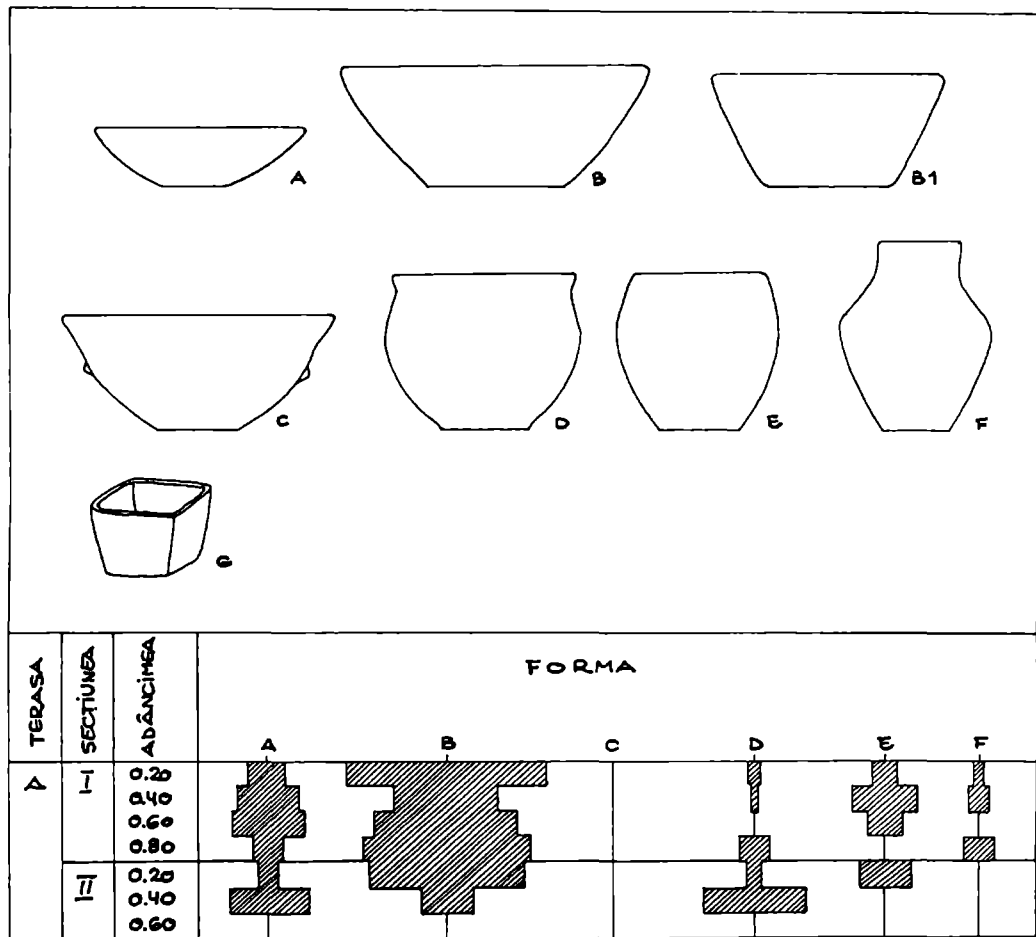
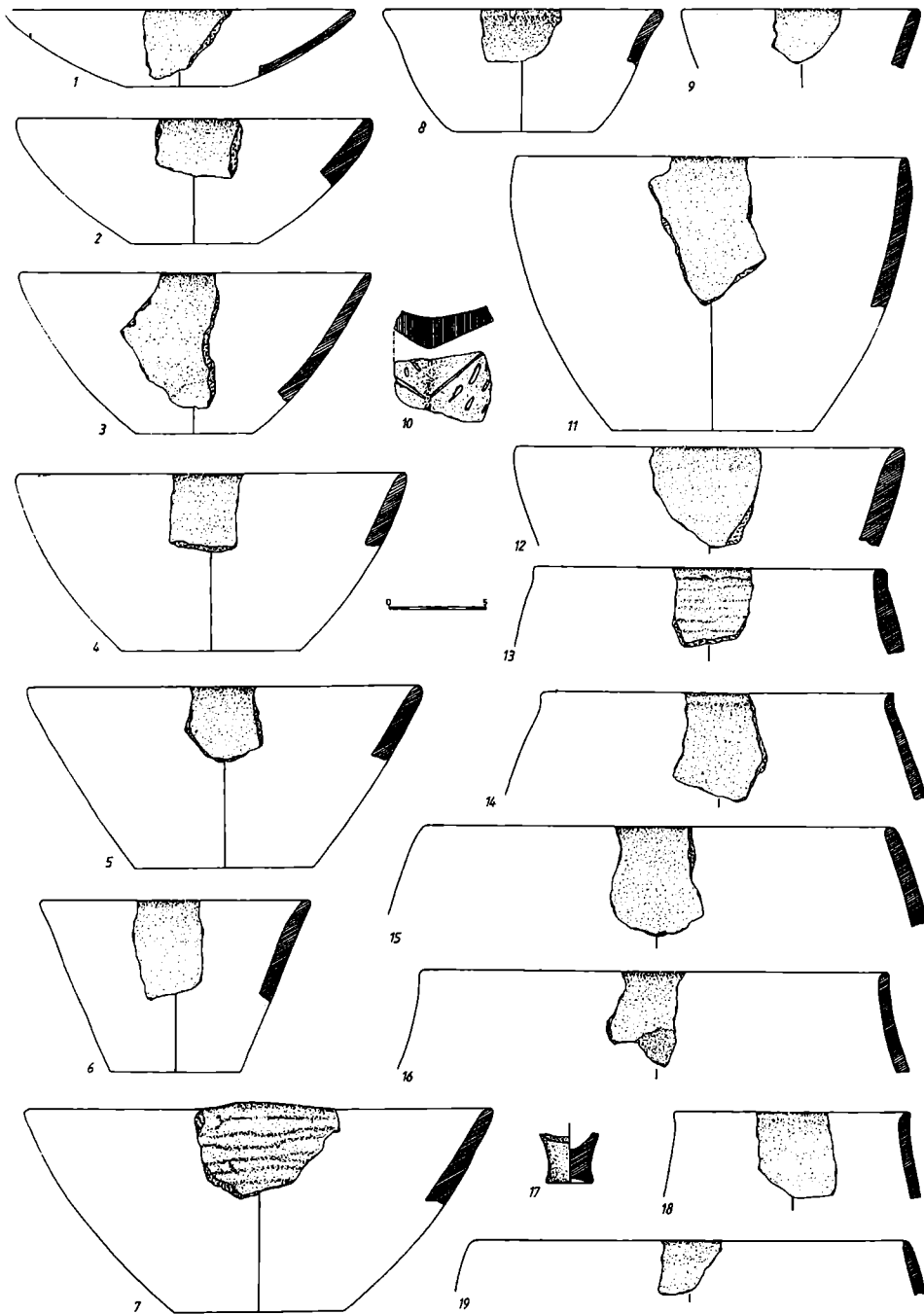
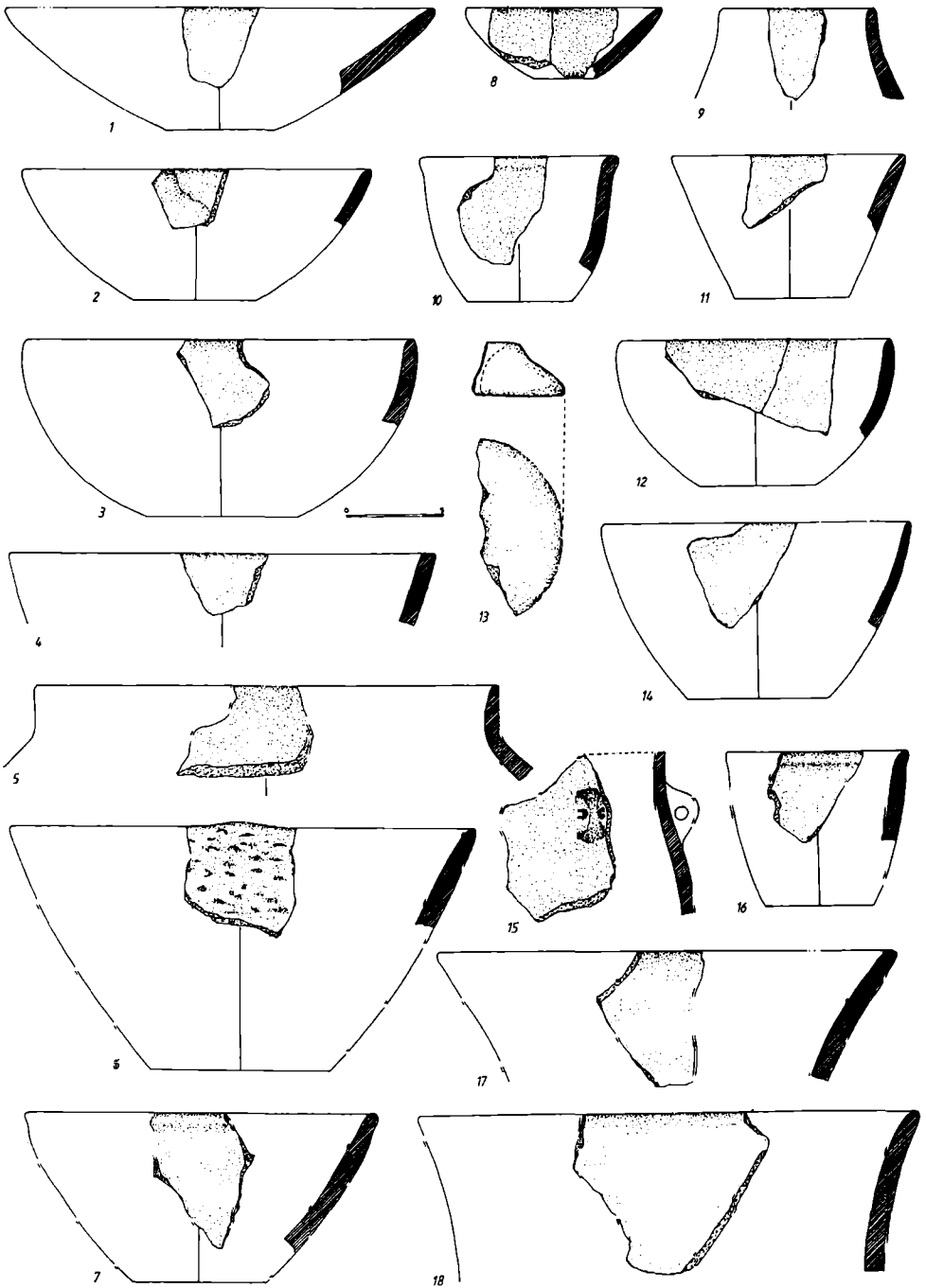

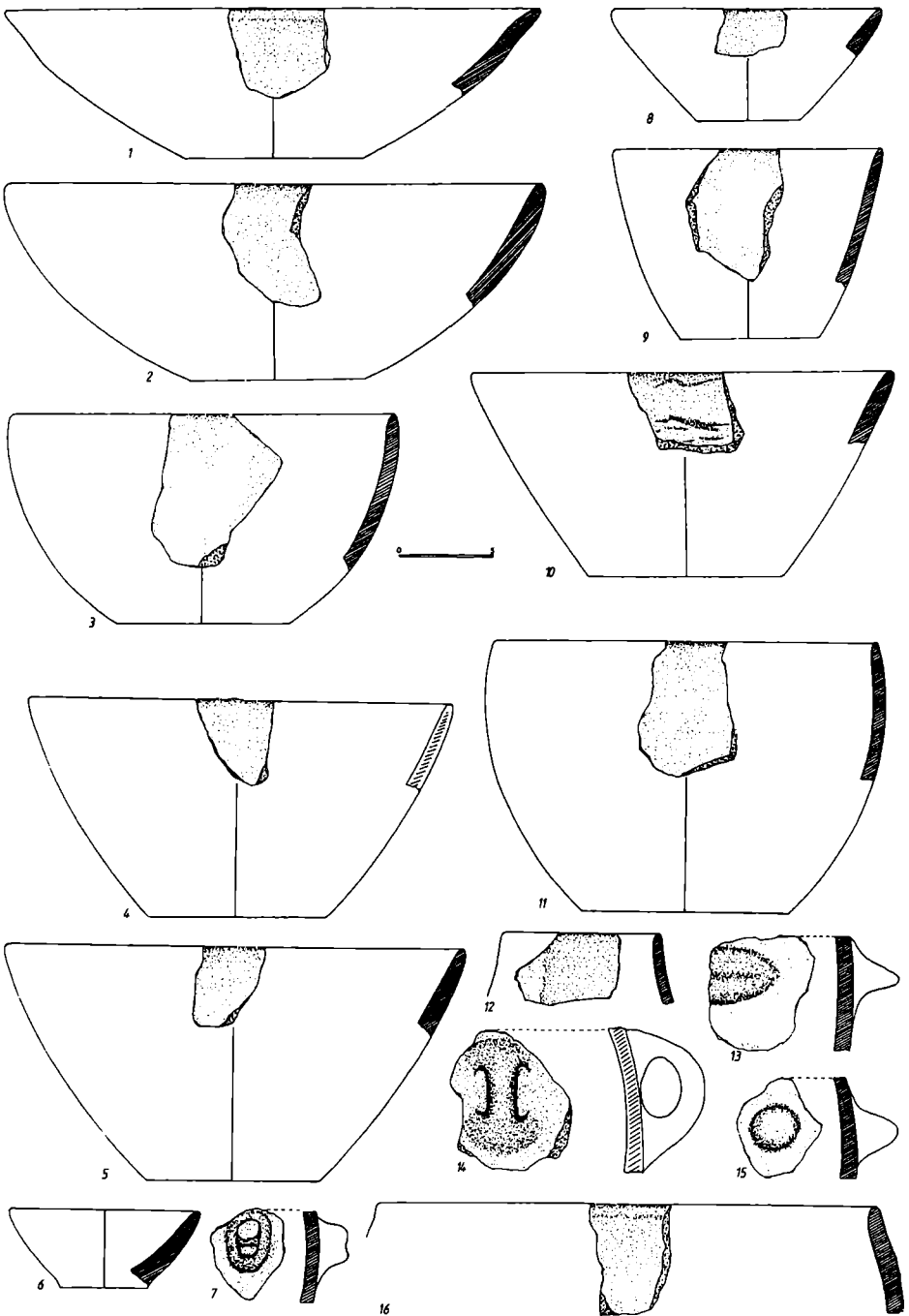
Fig. 8. Formele vaselor din locuirile de pe terasa A și distribuția lor procentuală.

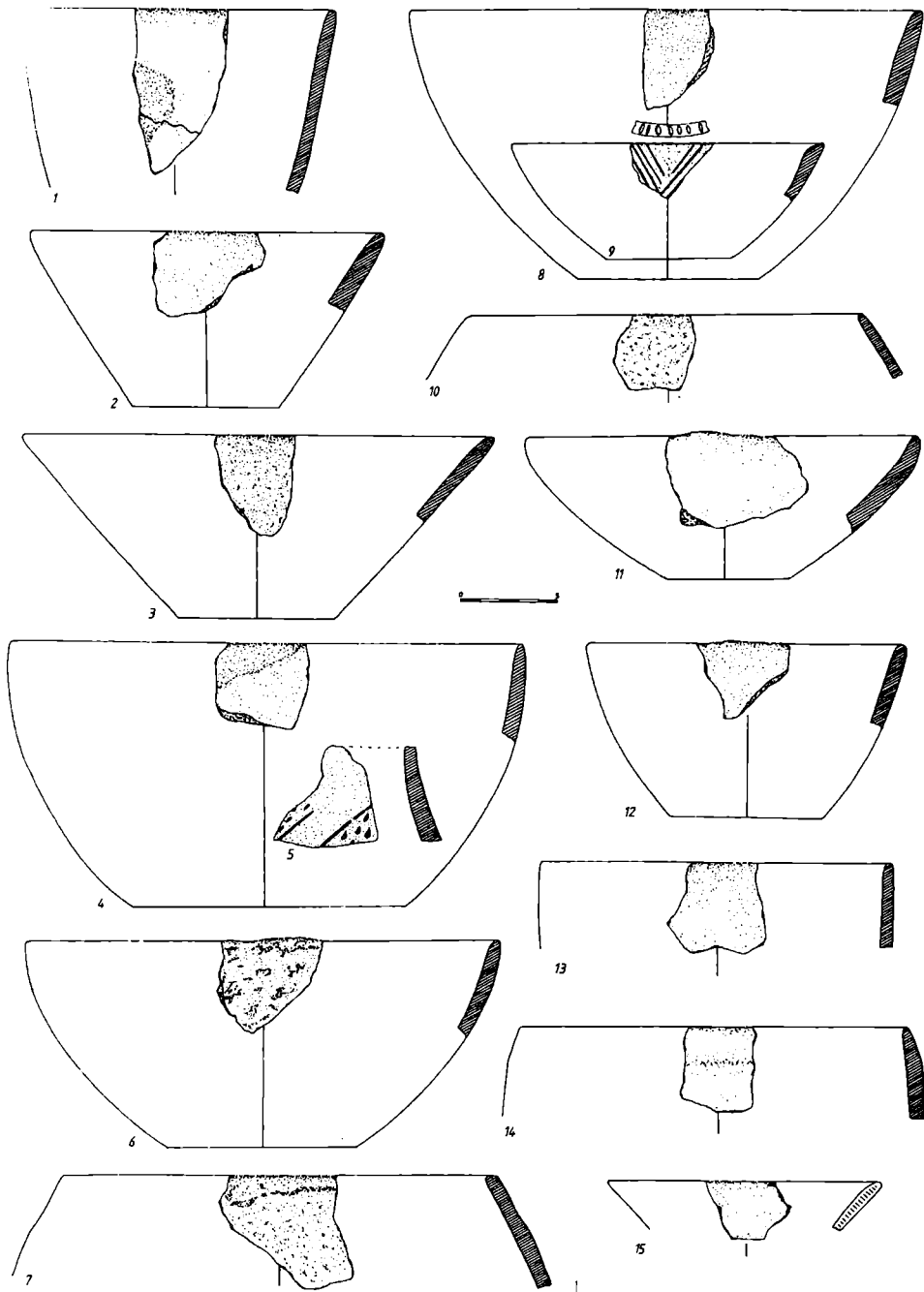
Pl. I. Zlaști, terasa A. Ceramica descoperită în nivelul superior.

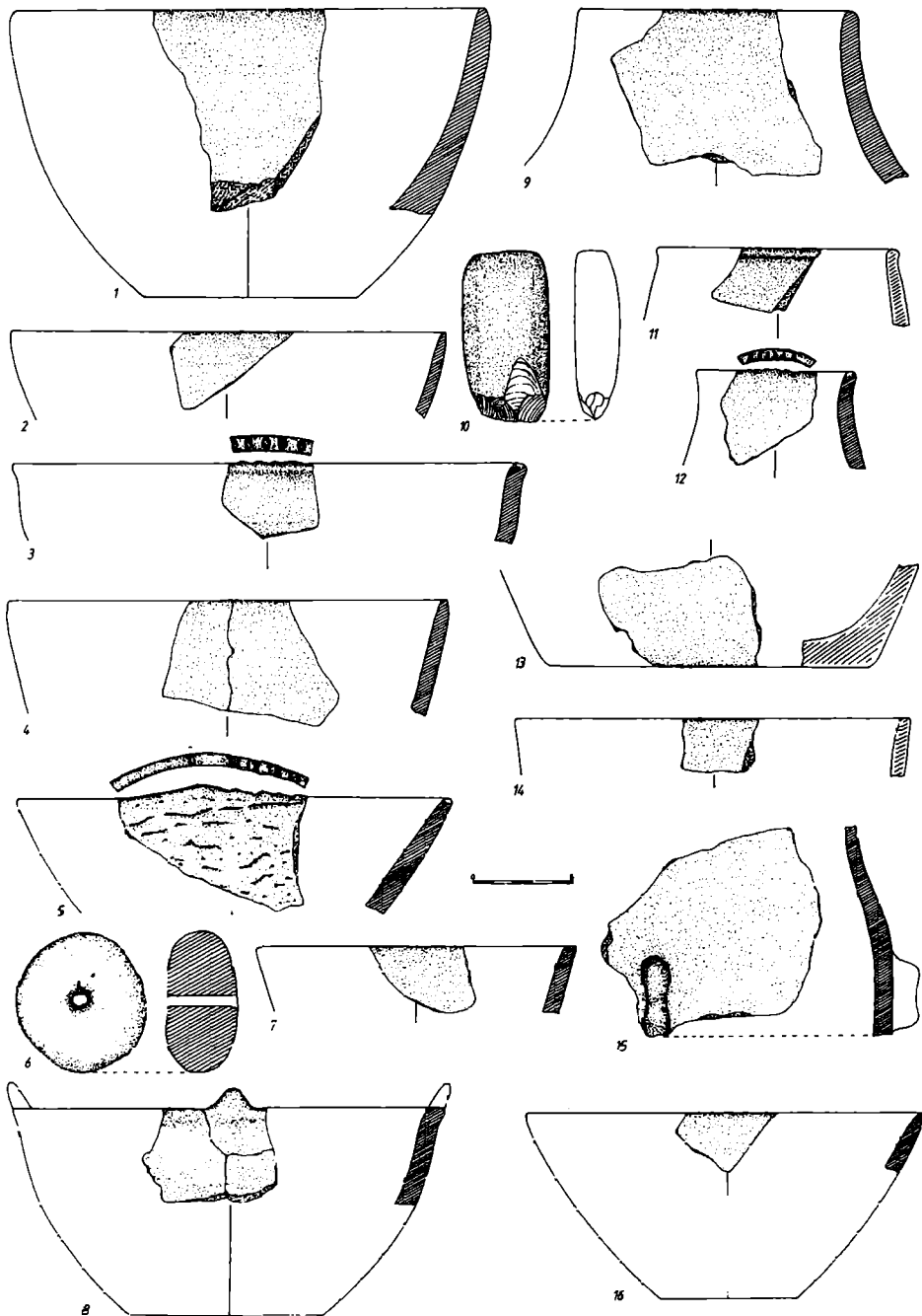
Pl. II. Zlaști, terasa A. Ceramica descoperită în nivelul superior.

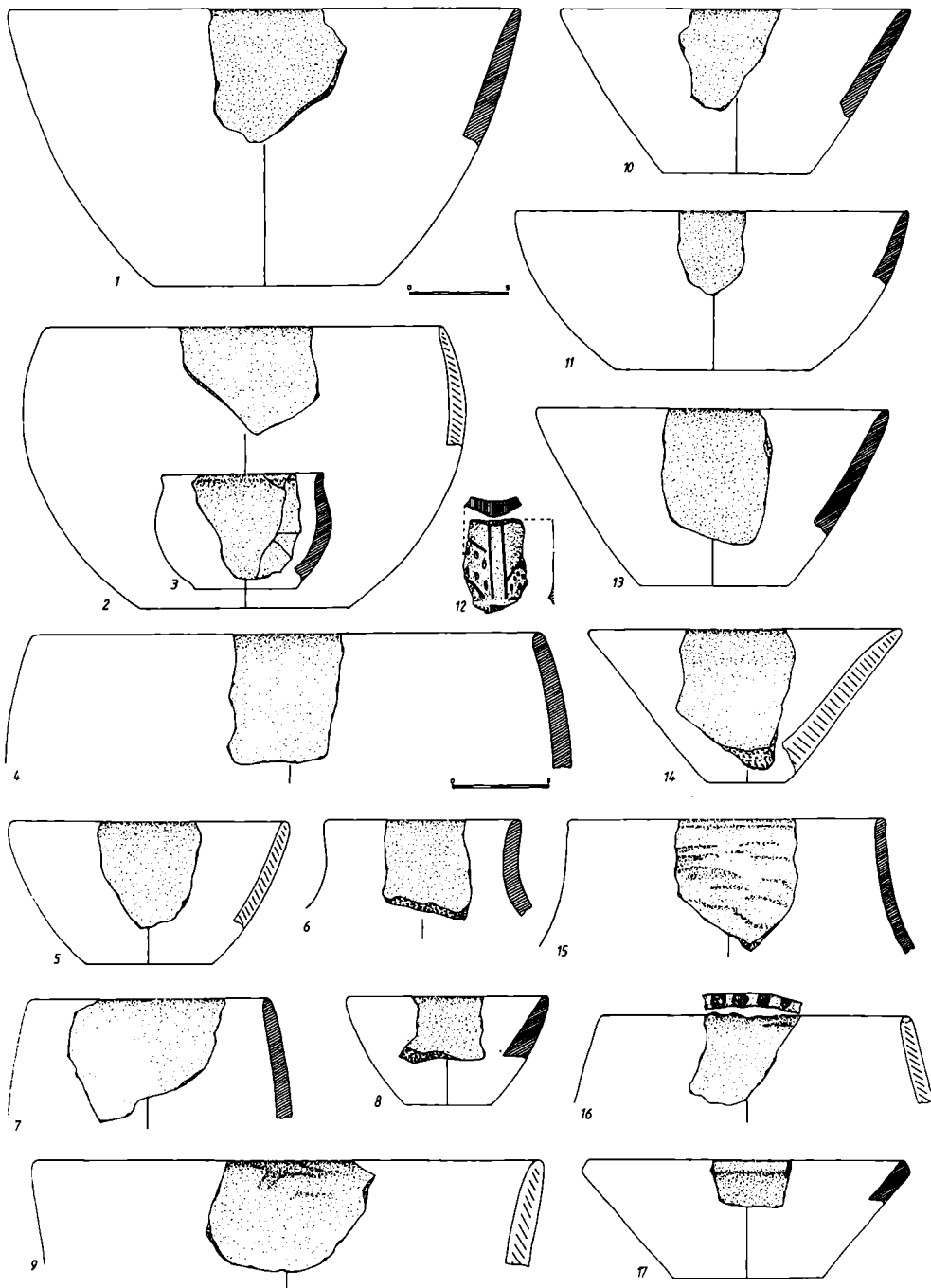
Pl. III. Zlaști, terasa A. Ceramica descoperită în nivelul superior

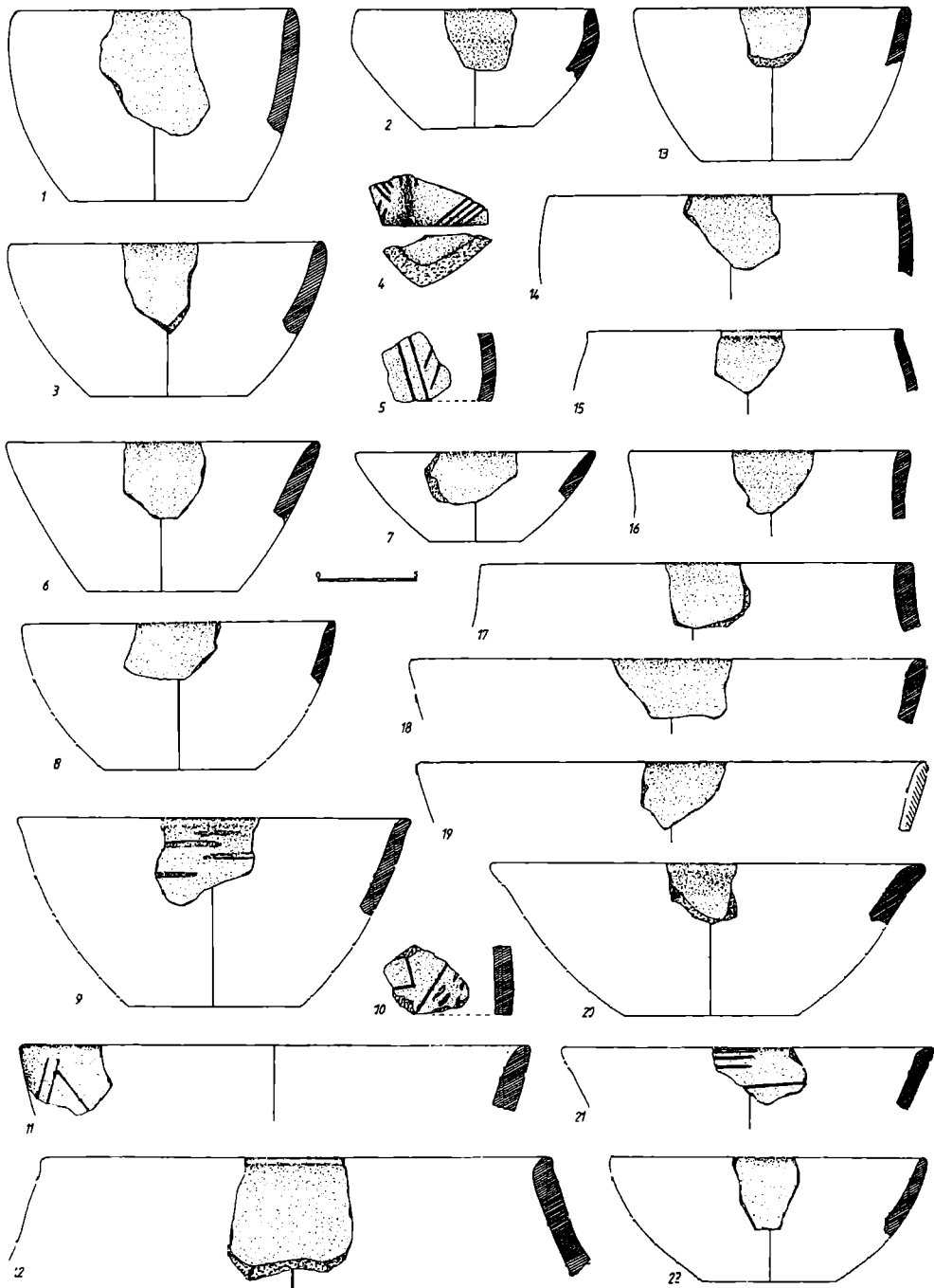
Pl. IV. Zlaști, terasa A: 5, 9, ceramica din nivelul superior; 1, 2, 6, 8, 11, 13-15, ceramica din nivelul inferior; 3, 4, 7, 10, 12, groapa din nivelul inferior, SI.

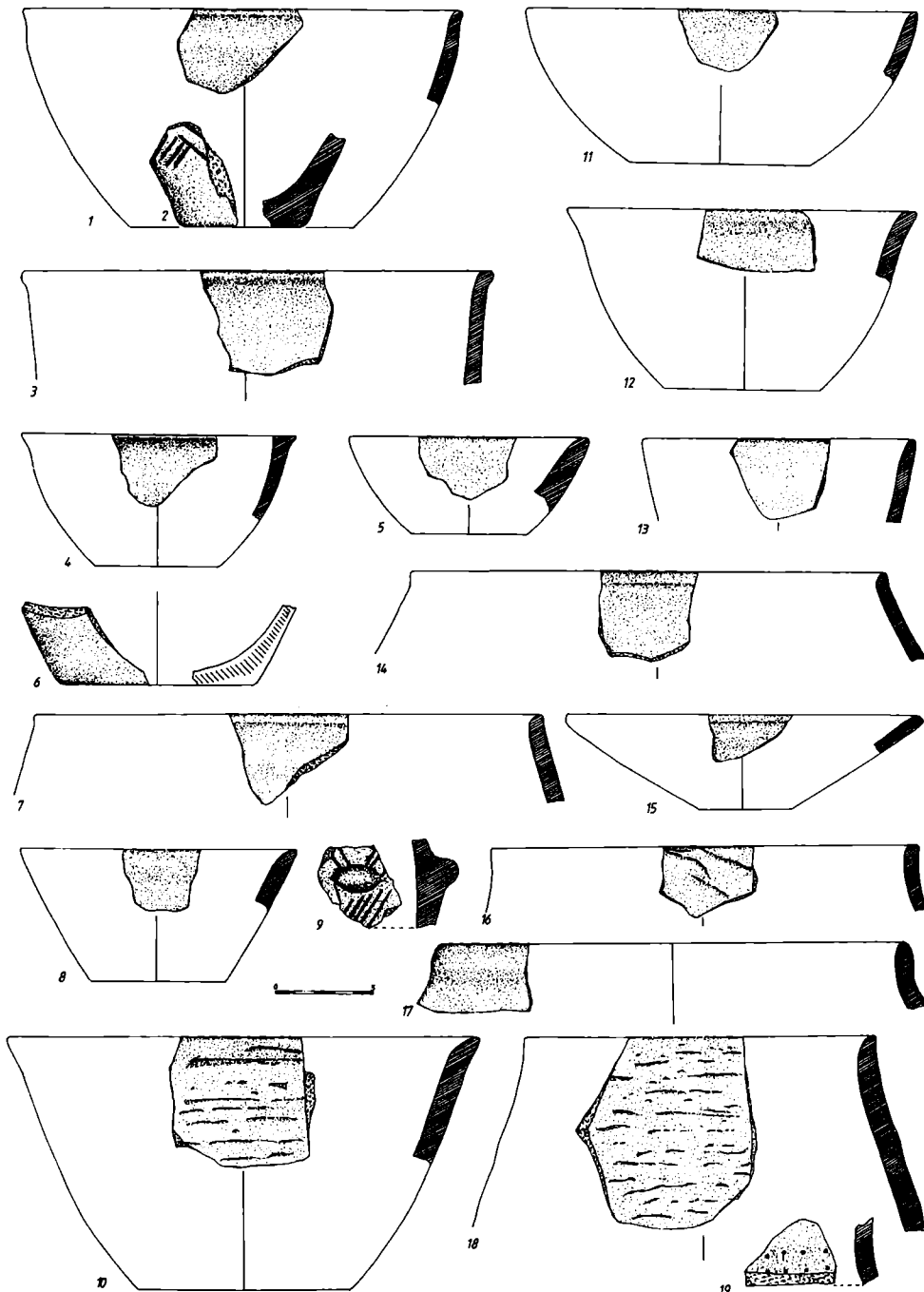
Pl. V. Zlaști, terasa A: 3-5, 8, 12, 15, ceramica din nivelul superior; 1. 2. 6. 7. 9-11, 13, 16, materiale din nivelul inferior.

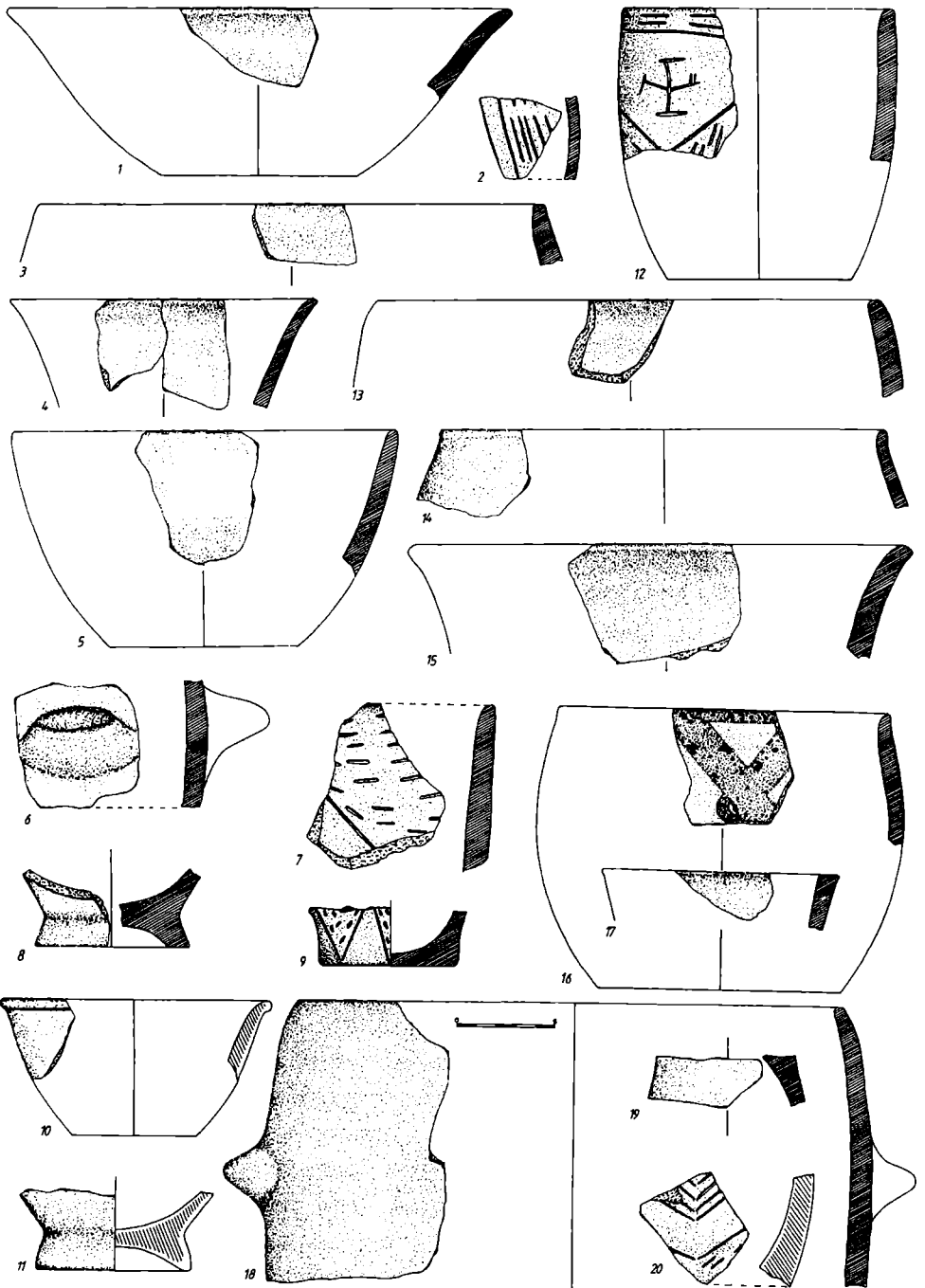
Pl. VI. Zlaști, terasa A: 1, 2, 4-16, ceramica din nivelul superior; 3, vas din nivelul inferior.

Pl. VII. Ceramica descoperită la Zlaști, terasa B.

Pl. VIII. Ceramica descoperită la Zlaști, terasa B

Pl. IX. Ceramica descoperită la Zlaști, terasa B

